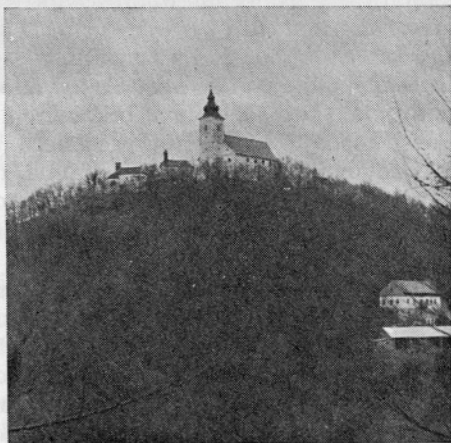

SVETE GORE NAD SOTLO V ČASU ZATONA ANTIKE

PAOLA KOROSEČ

Ljubljana

Do nedavna so Svete Gore bile v znanstvenem svetu znane samo po predromanskih elementih na Jurijevi in Martinovi kapeli,¹ po rustikalnem reliefu² in nedognani pisavi na fasadi in portalu Jurijeve kapele, ter po nekem slučajno odkritem grobu ob poti, ki pelje s sedla na cesto Bistrica—Bizeljsko.³ Če izvzamemo omembo zrelega srednjega veka, lahko trdimo, da zaenkrat molčijo o njihovem najbolj zgodnjem obdobju tudi zgodovinski viri.⁴ Toda razgibano rimsko cestno omrežje v Posotelski in Bistriški dolini ob severnem in severozahodnem robu hriba,⁵ ter dejstvo, da se v rimskem času svetogorski okoliš nahaja na upravnem področju mesta Neviodunuma⁶ in da je vsa ta pokrajina imela zelo pomembno vojaško vlogo ne le v kasni antiki, marveč tudi v naslednjem obdobju, izpričano govorijo, da omenjen grob — dasiravno

1 Pogled na vrh Svetih Gora. — *View on to the summit of Svete Gore*

niso znani podatki in pridatki — ni bila edina priča dogodkov pred predromansko fazo.

Ceprav so že prve raziskave dale dragocene arheološke podatke za predhodnico predromanike,⁷ izkopanine, ki izpovedujejo življenje v času zatona antike sodijo šele v naslednja raziskovalna dela.⁸ Velik del izkopanega gradiva iz tega časa je bil v erozijski plasti, ki se je zadržala na pobočju, kjer je bila neka zidana stavba. Vzrok tem pojavom moramo iskati v nenehnem preoblikovanju kope, ki je nastala z zgraditvijo in dograditvijo kulturnih objektov na njeni terasi, ter v splošnem nastalimi potrebami tekom stoletij.⁹

Med najdbami je najbolj številna keramika, ki sodi k tako imenovani provincialnorimski lončenini, vključno tudi loščeno, in je poimenovana kot lončenina za vsakdanjo rabo — kuhinjska. Kakor povsod ima tudi svetogorska provincialna keramika vse splošno znane lastnosti in oblike, tj. ovalen

lonček bolj podolgovate ali bolj nizke variante, z bolj ali manj izvihanim, včasih profiliranim ustjem. Po teh elementih kaže ta keramika največ podobnosti z analognimi pojavi z okoliškega ozemlja, tj. s tega dela Posavja, z južne Štajerske in s sosedno vzhodno pokrajino, ki kaže močne kulturne povezave z južno Panonijo.¹⁰ Čeprav je ta tip lončenine zelo pogost na vseh najdiščih tega obdobja, zlasti pa številčno prevladuje na podeželskih postojankah, ni bil deležen pri obdelavah keramičnega gradiva one pozornosti, ki jo imajo druge zvrsti keramike. Šele v zadnjem času je pri nas posvečena širša obdelava te keramične zvrsti; čeprav zaenkrat samo okvirna, je v grobem zbran dobršen del do sedaj znanih najdb s slovenskega področja.¹¹ Že pri teh prvih zapažanjih je potrjeno, da je z manjšimi spremembami v oblikovanju profila ustij ta lončenina prisotna ves čas rimskega obdobja oziroma od 1. do konca 4. stoletja.¹²

To splošno datacijo potrjujejo na Svetih Gorah tudi ostale najdbe, kot so druge keramične zvrsti, kovinasti predmeti in zlasti denar (Valentinian, Valens).¹³ Toda ovalen lonec je bil na našem najdišču v isti plasti, čeprav erozijski, v spremstvu loščene keramike lokalnega izvora, dalje s fragmenti steklenih čaš z usločenim dnom, velikega lepo izdelanega cilindričnega koščenege vretena, fragmenta neke koščene obloge glavnika, fragmentom bikonične posode in podobno. Čeprav za mnoge od teh najdb nimamo še definitivno izdelane kronologije (kot npr. za loščeno keramiko),¹⁴ za nekatere samo za naša področja (kot so pojavi bikoničnih posod saškega tipa)¹⁵ in kljub erozijskem značaju sedimenta preseneča tako naključje, da se na več sektorjih ta provincialna keramika pojavlja tudi v spremstvo predmetov, ki imajo mlajši značaj kot je prej omenjeno leto 400.

Najbolj zgodnji pojav omenjenega tipa germanske keramike, poleg nekaj drugih elementov iz tega kroga, je v splošnem znan z najdišč z območja porenskega, manj pa z obdonavskega limesa.¹⁶ Poleg te vrste keramike so v tako imenovanih vojaških grobovih na zahodu značilna tudi velika koščena vretena,¹⁷ med kovinskimi predmeti pa zlasti tisti, ki so okrašeni v tehniki vdolbljenja. Po zaključenih kulturnih celotah je gotovo, da je ta ornamentalna tehnika značilna za proizvode provincialno rimskih delavnic od 4. stoletja dalje.¹⁸ Če upoštevamo ta moment, kakor tudi kronološke momente ostalih predmetov, je dovolj izpričano, da omenjene najdbe v tej plasti sodijo v določen zaključen časovni in tudi kulturni horizont. Glede na analogne pojave z zahoda ustrezajo času 1. polovice 5. stoletja.¹⁹ Toda ne glede na domneve o etnični pripadnosti nosilcev teh grobov je gotovo, da jih tudi tu na vzhodu lahko interpretiramo kot zapuščino vojakov,²⁰ ki so predstavljali posadko neke okoliške utrdbe.²¹ Da pa so taki vojaški premiki z zahoda proti vzhodu možni, pričajo številne najdbe, iz konca 4. oziroma s prehoda 4./5. stoletje (kot je tutulus-fibula²² pasne garniture z metuljčastim in drugim okovjem okrašene v tehniki vdolbljenja,²³ glavniki s trikotnim ročajem²⁴ itd.), ki se pojavljajo v srednjem Podonavju ter na področju južno od njega do jadranske obale²⁵ in za katere je izpričano, da izhajajo z zahoda.²⁶ Glede karaktera naših najdb domnevamo, da izhajajo iz uničenih grobov, ki so se nahajali v višjih legah hriba, najbrž na prostoru izza lurdske kapele. Ta je bržkone uničen okoli 17. stoletja.²⁷

2 Ostanek porušenega obrambnega zidu na severovzhodnem pobočju hriba. —
Remains of ruined defence wall on the north-eastern slope of the hill

Naslednje najdbe, ki jih lahko uvrstimo v iztekajoče obdobje, nekoliko pred slovansko doselitvijo, je odkritje groba na srednjem delu terase, v sektorju, odkoder se proti jugu nadaljujejo staroslovanski pokopi.²⁸

Na tem prostoru smo naleteli na jamo uničenega groba, ki je bil usmerjen v smeri S—J in kazal vse značilnosti grobne konstrukcije znane za tako imenovano *Steinpackungsgräber*. Samo dno grobne jame je bilo prekrito s plastjo rdečega peska, ki je bil prinesen namenoma na hrib. Čeprav je bila tudi ta najdba samo delno ohranjena, so deli grobnega inventarja (umbo, sulica, noža, fragment germanske keramike polabskega tipa in nekaj drugih manj izrazitih kosov kovinastih pločevin in keramike)²⁹ tako značilni, da dajo dovolj podatkov za zanesljivo kulturno in časovno opredelitev. Vsi ti predmeti, razen keramike, izpričano govorijo, da gre za del bojne opreme nekega vojaka. Po tipu umba, keramike, najdene poleg njega, in po ostalih omenjenih podatkih, je očitno, da gre za tip pokopa, ki je značilen samo za germanski kulturni krog.³⁰ Najbolj pristne primerjave za vse našete pojave smo našli na področju severne Češke in srednje Nemčije v krogu Niemberger-Vinařic skupine. Na tem področju datirajo take najdbe — zlasti umbo in bikonična skodelica — v konec 5. in na sam začetek 6. stoletja.³¹ Glede na to, da kaže umbo že določeno konveksnost, toda ima še izrazito stožčasto obliko z dokaj dolgim podaljškom in že nekoliko gumbasti zaključek, vendar še nedovoljno izrazitim,³² sodi tudi na našem ozemlju v isti čas, tj. okoli 500 (več ali manj 10 let).

Glede na vse te najdbe ter na kulturne in kronološke ugotovitve posamezne zaključene celote, se vprašamo, kakšno zgodovinsko veljavnost imajo in kako pojasniti prisotnost najdb s tako oddaljenega ozemlja.

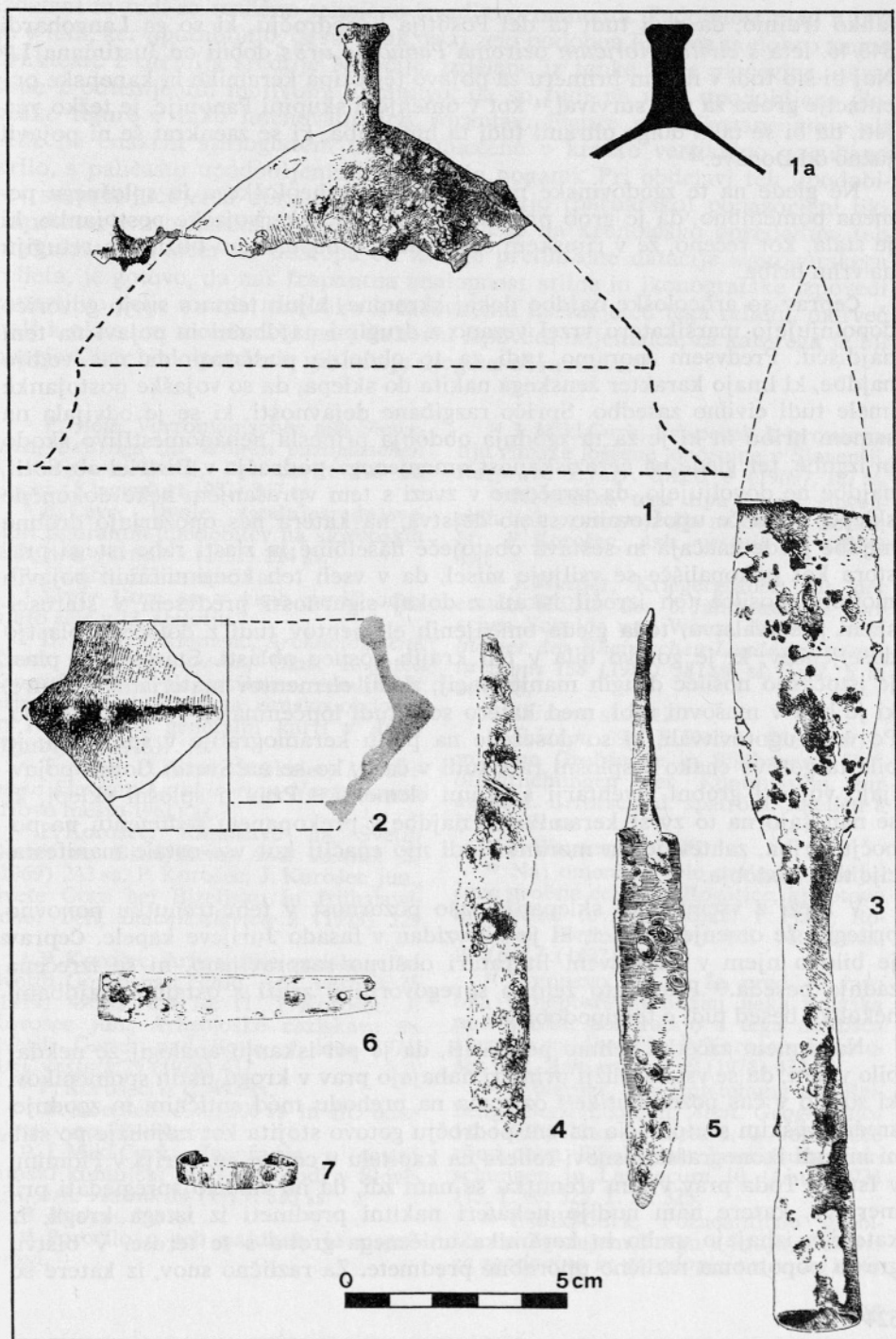
Svete Gore so 626 m visok hrib — osamelec — z zelo strmimi pobočji.³³ Samo na vzhodni strani je s približno 60 m nižjim širokim prevalom vezan z nekoliko višjim sosednim vrhom Roža. Od sedla peljeta dve cesti: ena položnejša in novejša gre v smeri Bizeljskega, druga, od sedla, se deli na eno stran proti hribovitemu svetu, na drugo se pa strmo spusti v naselje Bistrice ob Sotli. Ta cesta je zelo stara in njen začetek sega bržkone že v rimsko obdobje. V dolini se priključi na dognano rimsko cesto, ki se vleče ob Sotli od Podčetrtka preko Imena, Prelaska, Sedlarjeva proti Bistrici ob Sotli.³⁴ Tu se na križišču ta cesta cepi: ena proti Podsredi, Velikem Kamnu na Brestanico, druga pa nadaljuje smer proti Bizeljski vasi.³⁵ Na križišču dveh dolinskih cest, na mestu, kjer se izliva Bistrica v Sotlo, se širi manjša morenska terasa, na kateri stoji danes Bistrica ob Sotli. V novejšem času smo na tem mestu ugotovili določeno naselbinsko plast. Po posameznih drobnih starejših³⁶ in novejših najdbah, ter po strukturi zidov lahko domnevamo, da se na tem mestu nahaja nek antični objekt.³⁷

Če imamo v mislih politično-vojaško vlogo, ki jo je v splošnem imela v obrambnem sistemu Slovenija v mlajši rimski fazi, zlasti pa njen vzhodni del, vključen v ta aparat z oblikovanjem manjših vojaških postojank, pri čemer je nekoliko reorganizirana provinca tu zajela tudi del Posotlja.³⁸ Gotovo je, da je prav zaradi križišča lahko bila v neposredni bližini Svetih Gora neka vojaška postojanka.

Če upoštevamo te momente, ter zgodovinske dogodke, ki so se odvijali proti koncu 4. stoletja,³⁹ je gotovo, da je tudi na tem delu Posotlja izzvenel odmev spopada med Maksimom in Teodozijem, vodji armad vzhodnega in zahodnega dela imperija in da je — če že ne prej⁴⁰ — tedaj gotovo dobila postojanka, vezana s Svetimi Gorami, vojaški značaj. Pogosti vpadi barbarov na ozemlje rimskega imperija od konca 4. in zlasti v prvih desetletjih 5. stoletja⁴¹ so bili vzrok, da nastane poleg zapore še na samem hribu — Svetih Gorah — refugij, od katerega je bil ohranjen samo majhen del obrambnega zidu na severovzhodnem pobočju,⁴² tj. v smeri proti cesti, ki je peljala iz doline na sedlo.

Po propadu zahodnega imperija pride Posotlje kot vsa Slovenija v sestavo vzhodnogotske države.⁴⁴ Po zgodovinskih virih vemo, da so Goti — najbrž do leta 536 — v svojih rokah držali nekdanje rimske province: notranji Norik, Panonijo II in Savijo.⁴⁵ Od teh je bila zlasti Savija, ki je proti zahodu v teh predelih zajemala tudi območje Neviodunuma, še pod posebno vojaško kontrolo.⁴⁶ Po teh podatkih in po dataciji grobnih najdb s terase na Svetih Gorah, sodi omenjeni grob v čas gotske dominacije v teh krajih.

Že na drugem mestu smo skušali pojasniti njegovo priključitev prav temu obdobju in ne langobardski fazi kamor sodi panonska skupina Vörs-Kajdacs tipa,⁴⁸ v katerem inventarju se poleg keramike polabskega tipa pojavljajo še nekateri drugi arhaični elementi.⁴⁹ Poleg arheoloških podatkov, ki jih nudijo odkriti pridatki v našem grobu, so tu še zgodovinski momenti, ki nasprotujejo njegovi mlajši dataciji. Po zgodovinskih virih danes z dokaj zanesljivosti

3 Svete Gore: inventar iz germanskega groba. — Svete Gore: contents of Germanic grave

lahko trdimo, da sodi tudi ta del Posotlja k področju, ki so ga Langobardi 545/46. leta s *civitas Noricum* oziroma *Pannonia urbs* dobili od Justiniana I.⁵⁰ Naj bi šlo tudi v našem primeru za pojav tega tipa keramike in kanonske orientacije groba za nek survival,⁵¹ kot v omenjeni skupini Panonije, je težko verjeti, da bi se tako dolgo ohranil tudi ta hip umba, ki se zaenkrat še ni pojavil južno od Donave.⁵²

Ne glede na te zgodovinske momente, je z arheološkega in splošnega pomena pomembno, da je grob pripadal bojevniku neke vojaške postojanke, ki je stala, kot rečeno, že v rimskem času nekje v neposredni bližini in refugiju na vrhu hriba.

Čeprav so arheološke najdbe dokaj skromne, kljub temu s svojo govorico dopolnjujejo marsikatero vrzel vezano z drugimi najdbami in pojavi na tem najdišču. Predvsem moramo tudi za to obdobje poudariti, da nas vodijo najdbe, ki imajo karakter ženskega nakita do sklepa, da so vojaške postojanke imele tudi civilno zasedbo. Spričo razgibane dejavnosti, ki se je odvijala na samem hribu in ki je za ta zgodnja obdobja prinesla nenadomestljivo škodo in izgube, ter glede na neraziskanost omenjenega področja v Bistrici ob Sotli, najdbe ne dovoljujejo, da izrečemo v zvezi s tem vprašanjem neke dokončne sklepe. Toda če upoštevamo samo dejstva, na katera nas opozarjajo drobne najdbe glede značaja in sestava obstoječe naselbine in zlasti rabe istega prostora kot pokopališče se vsiljuje misel, da v vseh teh kontinuiranih pojavih moramo nosilce teh izročil iskati z dokaj sigurnosti predvsem v staroselskem prebivalstvu, toda glede omenjenih elementov tudi z določeno plastjo doseljencev, ki je gotovo bila v teh krajih nosilec oblasti. Staroselska plast je istočasno nosilec drugih manifestacij, zlasti elementov materialne kulture, ki je bila v masovni rabi, med katero sodi tudi lončenina za vsakdanjo rabo. Po vseh ugotovitvah, ki so dosežene na polju keramografije v splošnem, je bila ta gotovo enako v splošni rabi tudi v času, ko se na Svetih Gorah pojavljajo vojaški grobni inventarji s tujimi elementi.⁵³ Prav ti splošni sklepi, ki se nanašajo na to zvrst keramike in najdbe v prekopenem sedimentu na pobočju hriba, zahtevajo da moramo tudi njo enačiti kot vse ostale manifestacije tega obdobja.

V zvezi z vsemi temi sklepanji našo pozornost v tem trenutku ponovno pritegne že omenjeni relief, ki je bil vzidan v fasado Jurijeve kapele. Čeprav je bilo o njem v znanstveni literaturi obširno razpravljano, ni še izrečena zadnja beseda.⁵⁴ Prav zato želimo spregovoriti v zvezi z ostalimi najdbami nekoliko besed tudi o tej upodobitvi.

Na samem začetku želimo poudariti, da je pri iskanju analogij že nekdaj bilo videti, da se vsi najbližji primeri nahajajo prav v krogu tistih spomenikov, ki sodijo v čas pozne antike⁵⁵ oziroma na prehodu med antičnim in zgodnjese srednjeveškim svetom. Na našem področju gotovo stojita kot najbližje po stilni in tudi ikonografski osnovi reliefa na kapitlu v cerkvi sv. Jurija v Plominu v Istri.⁵⁶ Toda prav v tem trenutku se nam zdi, da ne smemo spregledati primerjave, katere nam nudijo nekateri nakitni predmeti iz istega kroga, iz katerega izhajajo umbo in keramika uničenega groba s te terase. V bistvu gre za popolnoma različno uporabne predmete. Za različno snov, iz katere so

izdelani in tudi za različno tehnično izvedbo ornamenta. Podobnost med njimi je v tem, ker uporabljajo, če ne enak, vsaj zelo podoben lik. Gre za dobro znane brakteate z ozemlja srednje Nemčije, izdelane iz tenke zlate pločevine, okrašene z odtisnjanim motivom. Zanimivo, da so tudi na njih upodobljene človeške figure v tako imenovani drži »oranta«. Figure so prikazane stoje ali sede na enakem štirioglatem tronu, oblečene v kratko vertikalno nagubano krilo, s paličasto upodobljenimi rokami in nogami. Pri obdelavi teh upodobitev se priključujemo domnevi, da predstavljajo (barbarsko) ponazorjeni liki imperatorje z bizantinskih novcev.⁵⁷ Ne glede na kronološko opredelitev teh brakteatov, ki sicer ne odstopa od zadnje predložene datacije svetogorskega reliefa, je gotovo, da nas frapantna analognost stilne in ikonografske izpovedi zanesljivo pelje morda ne toliko k časovnemu ustvarjalcu tega reliefa, marveč bolj k okusu in morda celó prej duhovni izpovedi odjemalca, za katerega je bil narejen, kar bodo pokazale naslednje njegove obravnave.⁵⁸

¹ F. Stelè, *Vorromanisches aus Slowenien, Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte I*, Festschrift für R. Egger (Klagenfurt 1952) 367 ss.

² E. Cevc, Dvoje zgodnesrednjeveških figuralnih upodobitev na slovenskih tleh, *Arh. vestnik* 3 (1952) 214 ss.

³ *Ibidem*, 233 in op. 56 a.

⁴ Svete Gore se v virih prvič omenjajo šele v 13. stoletju.

⁵ B. Saria, J. Klemenc, *Archäologische Karte von Jugoslawien*, Blatt Rogatec (Zagreb 1939), glej priložen zemljevid; primerjaj tudi karto za rimsko obdobje in regije 2 na generalni karti v ANSI (Ljubljana 1975).

⁶ T. Knez, P. Petru, S. Škaler, *Municipium Flavium Latobicorum Neviodunum* (Novo mesto 1961) sl. 7.

⁷ P. Korošec, Raziskave na Svetih Gorah na Bizeljskem, *Arh. vestnik* 20 (1969) 243 ss. P. Korošec, J. Korošec jun., Svete Gore bei Bizeljsko in frühslawischer Zeit, *Balkanoslavica* 2 (1973) 129 ss.

⁸ P. Korošec, Arheološke raziskave na Svetih Gorah nad Sotlo, *Arh. vestnik* 25 (1974) 496 ss, tab. 10, 11. P. Korošec, J. Korošec jun., Arheološke raziskave na Svetih Gorah nad Sotlo v letu 1974, *Arh. vestnik* 29 (1978) 432.

⁹ P. Korošec, o. c., 492 ss.

¹⁰ P. Korošec, o. c., 500 ss in lit. omenjena v op. 72—84.

¹¹ I. Mikl-Curk, Zapažanja o temni rimski kuhinjski lončeni posodi v Sloveniji, *Arh. vestnik* 24 (1973) 883 ss.

¹² *Ibidem*, 893 ss.

¹³ Poročilo o teh najdbah je v pripravi.

¹⁴ I. Mikl-Curk, Prispevek k proučevanju rimske loščene lončenine v Sloveniji, *Razprave 1. razr. SAZU* 6 (1969) 187 ss.

¹⁵ Keramika tega tipa se na slovenskih tleh prvič pojavlja na Svetih Gorah; cfr. P. Korošec, *Arh. vestnik* 25 (1974) 490.

¹⁶ J. Werner, Kriegergräber aus der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts zwischen Schelde und Weser, *Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn* 158 (1958) 387 ss, sl. 11: 2, 5 in str. 393.

¹⁷ *Ibidem*, sl. 8: 12.

¹⁸ *Ibidem*, 398. E. Keller, Die spätrömischen Grabfunde in Südbayern, Veröffentlichungen der Kommission zur archäol. Erforsch. d. spätröm. Raetien 8 (1971) 69 ss.

¹⁹ J. Werner, o. c., 372.

²⁰ Naj omenimo zelo zanimive zaključene grobne celote iz Rogatice, ki gotovo niso edini tovrstni pojav: F. Fiala, Römische Brandgräber bei Rogatica, *WMBH* 5 (1897) 260 ss.

²¹ Domnevo, da je že pred to fazo bila v neposredni bližini neka vojaška postojanka, podkrepijo s tega najdišča starejše najdbe; cfr. P. Korošec, J. Korošec jun., *Arh. vestnik* 29 (1978) 432.

²² J. Werner, Zur Entstehung der Reihengräberzivilisation, *Arch. Geographica* 1/2 (1950) 25 ss in karta 6. W. Jobst, Die römischen Fibeln aus Lauriacum, Forschungen in Lauriacum 10 (Linz 1973) 115, T. 46: 325, T. 71: 325.

²³ I. Mikl-Curk, Poznoantično grobišče na Zgornjem Bregu v Ptuj, *Časopis za zgodovino in narodopisje* n. v. 2 (1966)

sl. 1, 2. P. Korošec, *Period seobe naroda u Sloveniji*, *Materijali* 9 (1972) 42, T. 3: 2.

²⁴ P. Korošec, *o. c.*, 42, T. 1, T. 2: 1; s temi glavniki je bila v Predjambi odkrita vrsta vreten. J. Korošec, *Arheološke ostaline v Predjambi*, *Razprave* 1. razr. SAZU 4/1 (1956) 44, T. 32; tu so odkrili tudi okovje vojaških pasov.

²⁵ J. Korošec, *o. c.*, 45 ss, T. 29: 3—11. Poleg nekaterih še neobjavljenih najdb s področja Slovenskega primorja, naj omenimo nekatere iz province Dalmacije, kot so primerki z Debelega Brda pri Sarajevu: F. Fiala, *Die prähistorische Ansiedlung auf dem Debelo Brdo bei Sarajevo*, *WMBH* 4 (1896) 65 ss, sl. 214, 216, 221—228 itd.; Idem, *Ausgrabungen auf dem Debelo Brdo bei Sarajevo im Jahre 1894*, *WMBH* 5 (1897) 129, T. 53: 1, 2, 4, 13—15; Idem, *Bericht über die Ausgrabungen am Debelo Brdo bei Sarajevo im Jahre 1895*, *WMBH* 6 (1899) 130 ss, sl. 6. B. Gabričević, *Arheološki nalazi iz Gale*, *Vjesnik za arheol. i hist. dalmatinsku* 55 (1953) 195 ss, sl. 8, T. 9: 2; ta pasni okov dobro časovno opredeljuje fibulo s čebulasto glavico tipa 6 (E. Keller, *o. c.*, 52).

²⁶ E. Keller, *o. c.*, 67, T. 17: 7, T. 35: 4; karta razprostranjenosti tega tipa okovja in v splošnem tega tipa pasov v Jugoslaviji pri Kellerju (*ibidem*, 220) se mora dopolniti.

²⁷ Cfr. P. Korošec, J. Korošec jun., *Arh. vestnik* 29 (1978) 432.

²⁸ P. Korošec, *Arh. Vestnik* 25 (1974) 486 ss in 504 ss.

²⁹ *Ibidem*, T. 7, T. 8: 1, T. 12: 1, 2.

³⁰ *Ibidem*, 492.

³¹ B. Svoboda, *Čechy v době stěhování národů* (Praha 1965) 201. B. Schmidt, *Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa* (Halle/Saale 1961) sl. 59 a in sl. 49.

³² Dokaj podoben je umbo groba 52/XLVIII iz Záluži-Celakovice, za katerega tudi J. Werner, *Die Langobarden in Pannonien* (München 1962) 80 in op. 7 meni, da sodi k starejšemu tipu in predstavlja normalno obliko za turinško območje.

³³ P. Korošec, J. Korošec ml., *Balkanoslavica* 2 (1973) T. 1: a.

³⁴ Cesta na tem mestu še ni arheološko raziskana. Toda o njenem obstoju v srednjem veku pričajo: stavba na sedlu, ki je bila sezidana najbrž pred 13. stoletjem in porušena (razen kletnih

prostorov) okoli 16. stoletja; še obstoječe znamenje na srednjem delu poti, ki je iz istega časa; nekoliko nižje ležeči izvir, ki nikdar ne usahne; za starejše obdobje pa omenjena grobna najdba na tem delu sedla. Gotovo moramo upoštevati tudi še izoblikovanost samih tal, ki kaže, da je bila ta smer najbolj prikladna za pristop iz doline na sedlo in od tod na Gore.

³⁵ B. Saria, J. Klemenc, *Archäol. Karte von Jugoslawien*, Blatt Rogatec (Zagreb 1939) geografska karta od K do L, 14, 15.

³⁶ *Ibidem*, 45; tudi v zadnjem času so tu našli kose rimskega stekla.

³⁷ Pri popravilih škarpe, ki obdaja cerkveni prostor, so se pokazali močni zidovi z zelo kvalitetno strukturo.

³⁸ Prva reorganizacija obrabnega sistema na našem področju je bila za časa Dioklecijana.

³⁹ Leta 374 sledi ponoven vpad Kavadov v Posavino in druga področja ob Savi.

⁴⁰ Nekateri avtorji menijo, da so Vzhodni Goti na poti iz Italije okoli leta 380 poleg Ptuja oropali tudi Neviodunum.

⁴¹ Med »barbari«, ki so ropali te predele, moramo upoštevati tudi Hune.

⁴² Gotovo je v tem času nastala tudi utrdba na Ajdovskem gradu nad Vranjem. Za tako datacijo pričata groba 12 in 25: W. Bachran, *Das Gräberfeld, Vranje pri Sevnici*, Katalogi in monografije 12 (1975) 104 ss, sl. 41: a, sl. 43 a:; T. 23: 1, m.

⁴³ P. Korošec, *Arh. vestnik* 25 (1974) 492 ss. Ko smo naslednje leto ta zid raziskali, se je izkazalo, da se v plasti pod vrsto drobnega kamenja odkriva zid drugačne strukture. Po načinu izdelave je bilo moč soditi, da je v bistvu ostanek nekega starejšega zidu, čigar debelina ni ohranjena.

⁴⁴ *Ibidem*, 504.

⁴⁵ Da so Goti vsaj do leta 537 obdržali področje med Donavo in Dravo in s tem tudi provinco Savijo, govorijo zgodovinski viri. Ti omenjajo, da so od tod pritegnili Suebe za obrambo province Dalmacije proti Bizantincem: cfr. B. Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*, Dela 1. razr. SAZU 7 (1952) 407, 417 in op. 88. O tem problemu je obširno pisal tudi S. Antoljak, *Diadora* 8 (1975).

Poleg Suebov so bili na tem področju tudi pripadniki drugih germanskih plemen s Polabja; za prisotnost teh in Suebov imamo danes že zanesljive arheološke podatke: cfr. I. Bóna, Langobarden in Ungarn, *Arh. vestnik* 21—22 (1970-71) 48 ss in tod omenjena druga avtorjeva literatura.

⁴⁶ Kot zanesljivo utrdbo iz tega časa za območje Neviodunuma in province Savije omenjajo na slovenskem ozemlju zaenkrat samo Malence in Vranje (*ANSI*, 105 in zemljevid); medtem danes vemo, da je bilo v našem predalpskem in alpskem prostoru na strateških in tudi bolj odmaknjenih točkah več utrjenih postojank. V Posotlju je taka utrdba gotovo stala v Tinjah, pri Orehku pod Bizeljskim gradom in podobno. Torej lahko domnevamo, da so bile za časa Gotov v rabi vse postojanke, ki so nastale že pod Rimljani, zlasti ker niso bile glede na njihovo odmaknjenost po tem času uničene.

⁴⁷ P. Korošec, *Arh. vestnik* 25 (1974) 504 ss.

⁴⁸ I. Bóna, *Arh. vestnik* 21—22 (1970-71) 49 ss.

⁴⁹ *Ibidem*, kot so tudi žgani pokopi.

⁵⁰ Čeprav ni pomembno, ali je bilo Posotlje zajeto v »civitas Noricum« ali v »Pannonia urbs«, zlasti ker je provinca Savija bila del Pannonie secundae — najdbe iz Kranja nikakor ne dokazujejo, da so »panonske utrdb« zajemale tudi tiste na Kranjskem celó do Hrušice (B. Grafenauer, *o. c.*, 419).

⁵¹ Pri tem moramo omeniti, da se med panonskimi najdbami polabskih posod še ni pojavil tip z okrašenim klekom.

⁵² Najjužnejša najdba je zaenkrat že omenjeni primer iz Záluži-Čelakovice.

⁵³ Da se provincialno rimska keramika tudi tu na vzhodu pojavlja v takih zaključenih grobnih celotah, pričajo žgani grobovi iz Rogatice: F. Fiala, *WMBH* 5 (1897) 267.

⁵⁴ P. Korošec, še nekaj misli o zgodnjerednjeveški figuralni plastiki v Sloveniji, *Arh. vestnik* 21—22 (1970-71) 253 ss.

⁵⁵ Primerjaj analogije *ibidem* in E. Cevc, *Arh. vestnik* 3 (1952) 214 ss.

⁵⁶ E. Cevc, *o. c.*, sl. 8.

⁵⁷ B. Schmidt, *o. c.*, T. 44: a, b, T. 77: k in str. 138 ss.

⁵⁸ Širša obdelava je v pripravi.

SVETE GORE ABOVE THE RIVER SOTLA AT THE END OF THE ROMAN PERIOD

Summary

Archaeological excavations at Svete Gore have established that its history did not commence at the early Romanesque period but far back in the past. Among the periods which have left their traces is that of the decline of the Roman era. A part of the finds from this period were concentrated in the silt layer on the north-eastern slope of the hill, around and within a small building. The most common finds were pottery vessels for everyday use, so-called provincial Roman clay ware. Among the most common form is the egg-shaped pot. Recently a considerable amount of work has been done on this kind of pottery and it has been confirmed that it appears from the 1st to the end of the 4th centuries. However, from the erosion layer at Svete Gore it is evident that this pottery is also characteristic of the following century as well, because besides clay pottery, there is also a biconical cup of the Elbe type as well as a large bone spindle, a needle/stylus, glass vessels with concave bases, a fragment of a comb and similar. The Elbe pottery and analogous large bone spindle are typical in the West of military graves of the Rhine limes and to a lesser extent of the Danube limes as well. With regard to the dating of the other finds from the same level, e.g. the clay pottery, stylus, comb, and so on, the author believes that all these objects constitute one chronological and cultural unit which by analogies from the West, dates from the 1st half of the 5th century. The author interprets this as signifying military movements eastwards, which began at the end of the 4th century onwards over the area from the central Danube to the Adriatic coast. According to the author these finds are part of the contents of destroyed graves.

The following finds from this period belong to a damaged Germanic, also military, grave. By the grave goods, i.e. the shield boss and the Elbe type cup and other objects, the grave is dated to the turn of the 5th and 6th centuries.

Further in the text the author attempts to ascribe some historical validity to these finds. Because of the position of Svete Gore, above the Sotla valley, with the crossing of communication routes below it, the author believes, because of the character of the finds, that there was a military post somewhere in the immediate vicinity, perhaps near Bistrica ob Sotli. Bearing in mind Rome's military policies and her defence system, the author does not exclude the possibility that this military post was one of the border defence posts built along the Sotla. Because of innumerable barbarian attacks, a refuge or sanctuary grew up on the summit during the 5th century, judging by the ruined wall on the north-eastern slope of the hill. The presence of the above-mentioned grave, which belongs to the period of Gothic domination in this area, has caused the author to think that this outpost still existed at the beginning of the 6th century, as a part of "civitas Noricum" or "Pannonia Urbs". The material found further raises the question of the ethnic structure of the settlement. Thus the author visualises, as continuing elements, an indigenous population, with military "immigrants" who were undoubtedly in authority.

Finally the author touches once again on the already much discussed relief from the façade of the St. George chapel. In spite of all analogies postulated to date, the 3-dimensional form finds its most genuine analogies in the figures on the golden bracteates which originate from the same cultural circle as the content of the Germanic grave. From these points the author concludes that the stylistic and iconographical evidence does not point the way so much to the actual creator of this relief but more reliably gives an indication of the taste and perhaps even more the spiritual inclinations of the customer for whom it was made.

EARLY CHRISTIAN CHURCH ON KUČAR NEAR PODZEMELJ*

J. DULAR

Inštitut za arheologijo SAZU, Ljubljana

Podzemelj is an important archaeological site which became well-known through its many prehistoric finds.¹ Yet, in nearby Otok during the last century Roman graves were found, showing that this area was certainly inhabited during the Roman era as well.²

The prehistoric settlement stood on the southern summit of Kučar which rises steeply above Podzemelj from the plain of the river Kolpa. On the northern, somewhat lower summit stand the still easily visible remains of mortar walls, such that at least three building complexes can be distinguished over the extensive plateau.

The ruins of Kučar were known comparatively early, already mentioned in short notes by A. Müllner and J. Pečnik,³ they were also known by J. Szombathy, who even made several exploratory excavations at this site in 1891.⁴ The smaller building on the northern summit of Kučar was also excavated

* The report was published in Slovene in *Arheološki pregled* 17 (1975), 121—123.